

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na celi poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 10.

V Ljubljani, 15. maja 1875.

Tečaj XV.

Uzdrževanje ljudske šole.*)

Važnost ljudske šole spoznavši se uže več let trudimo i prizadevamo z naj primernejšimi postavami pripomoči, da se ljudske šole po našej deželi zboljšajo, razširijo i nove ustanove, ki bodo temelj boljšega blagostanja. Leto za letom imamo več stroškov — veče davke, zato je naša sveta dolžnost, da skrbimo ljudstvu za dobre šole, za poduk, da-si bi znalo iz svoje zemlje, obrtnije i. t. d. vedno več pridobivati. Davno uže je minul zlati vek, o katerem poje pesnik: zemlja je vse zadovoljno sama od sebe dajala Tedaj nam treba dobrih šol, da za drugimi narodi i deželami ne zaostanemo ter naše ljudstvo ne oboža.

Pravične i res koristne šolske postave izdelati pa nikakor ni lahko delo. Temu dajemo sami dokaz, kajti mnogo let se uže ukvarjamo s šolo, a danes zopet vsi priznavamo, da je treba še marsikaj popraviti, pre narediti.

Nisem namenjen govoriti o vsih raznih pomanjkljivostih sedanjih šolskih postav — hočem le govoriti o ekonomičnej strani teh postav, o uredbi dnarstvenega uzdrževanja ljudskih šol.

Ker smo o tem raznih misel, je treba vestno preiskovati, kakošna uredba je naj pravičnejša plačevalcem i naj ugodnejša šolskemu napredku.

Troja misel je o tem med nami. Pervo imenujem centralistično, da naj dežela vse šole skupno uzdržuje; drugo federalistično, po

*) „Glas“ v Gorici 30. aprila 1875. Ker ta članek stvar od vsih strani temeljito razlaga, ga podamo svojim čitateljem od besede do besede, ter niti ortografije v ničem ne spremenimo. Kranjski dež. zbor se je v seji 11. t. m. izrekel za fakultativno odpravo (po željah občine) šolskih davčin, a zaverjel je imperativno odpravo.

katerej naj posamezni okraji skupno oskrbujejo svoje šole, kakor se zdaj godi; tretjo demokratično, vzdrževanje šol izroči se posameznim občinam.

Pervi menijo, šolske doklade naj se na lik deželnega davka stekajo v skupno deželno šolsko blagajnico, i le-ta naj vzdržuje vse ljudske šole; skrbi za zidanje potrebnega poslopja, plačuje učitelje i druge stroške. Lepa namera! i jaz kar nič ne dvomim, da bi bila nam vsim po volji, ko bi se mogla tudi pravično izvršiti glede vplačevanja pa vživanja. Zastopnike te misli, vem, vodi blaga nadeja, da bodo po tej uredbi premožnejše občine pomagale revnejšim. A to je zmeta! Da! ako bi imele uže vse občine svoja šolska poslopja, i vse tudi učitelje, potem imate prav. Postava pač tirja za vsacih toliko i toliko otrok učitelja, a človeška postava ni vsemogočna, da bi tudi vselej uresničila, kar tirja i določuje. Krajne šolske svete imamo blizo po vseh občinah, a kakor kdo drugi tudi ti ne morejo i ne znajo učiteljev iz tal skopati; no! koliko občin je brez učitelja, je dobro znano, še več pa jih je brez šolskega poslopja. Zdaj pa uprašam, bi mar bila pravična taka centralistična postava, po katerej bi vse občine enakomerno plačevale šolske doklade v deželni šolski zalog, ne glede na to, ali imajo šole ali ne? Bi li po takej postavi premožnejše občine podpirale revnejše? Ravno narobe! Naj revnejše hribovske občine bi v ravno tistej razmeri po davkih plačevale šolske doklade, kakor trgi i druge občine v ravnini; uživale pa bi od tega le zadnje, une nič; naj revnejši bi podpirale bogatejše, kar se tudi po sedanjej uravnavi godi. Dokazi pa izgledi so znani, brali smo je tudi po časopisih. Tedaj dokler ne moremo zagotoviti i dati vsim občinam lastnih učiteljev, tako dolgo bi bila skupna vzdržava šol nepravična, posebno na kvar revnim hribovskim občinam, katere so, i kdo ve, kako dolgo še ostanejo brez učiteljev.

Da druga misel, federalno po okrajnej razredbi vzdrževati šole, kakor se zdaj godi, ni pravična, se razvidi iz tega, kar sem rekel ravno zdaj o skupnej vzdržavi; kajti kar tu velja o vsej deželi, to tam o posameznih okrajih. C. k. okrajni šolski svet v Tolminu bi nam mogel podati naj predrznejih izgledov. Verh tega ima okrajna razredba še to veliko slabost, da ima glede „šol za silo“ tako čudne i nepovoljne razlike v posameznih okrajih, kakoršne niso v pospeh šoli, niti v čast dotičnim gosposkam.

Tretja misel je, da naj bi se demokratično oskrbovale ljudske šole t. j. da naj bi vsaka občina skrbela sama za svojo šolo. Jaz mislim, da bi se posebno tako imenovana liberalna stranka morala držati te zahteve kot en mož. Dovoljujem si pa tudi tu trditi, da, ako bi danes tako oskrbovanje šol sklenili, bi postava zopet bila tako dolgo krivična, dokler ne poravnamo napak dosedanjega oskrbovanja. Posebno obračam pozor-

nost tu na šolska poslopja. Nekatere občine so si je zozidale z lastnimi žulji; druge posebno v Furlaniji s podporo pokojnega šolskega zaloga; še druge, posebno zadnja leta, so prejele denar za šolska poslopja iz okrajnih šolskih blagajnic; mnogo pa jih je ostalo še na suhem. Ko bi zdaj brez drugega morale posamezne občine prevzeti vzdrževanje svojih šol, imajo lep dobiček one občine, ki so si zidale poslopja z denarom šolskega zaloga, ali z denarom okrajnih šolskih blagajnic — druge občine pa, ki so tudi svoj vinar dokladale v šolski zalog, ali zdaj polnijo v enaki razmeri kot druge okrajne šolske blagajnice, bi se k večemu mogle tolažiti, da so svoje bogatejše sestre — občine pitale, da same bolj stradajo. Žalostna tolažba!

Ako se tej moji izpeljavi pritrdi, se zanašam na doslednost, da se tudi ne bo nasprotovalo nje nasledku, ki je ta, da bi delali krivico ravno naj revnejšim občinam, ako bi nakladali vsim enaka bremena, dokler ne moremo vsim enakih dobrot deliti.

Moja misel je tedaj ta, da moramo občinam, oziroma krajnim šolskim svetom izročiti oskrbovanje njih šol; krivice pa, ki so se dosedaj delale tistim občinam, ki so sejale, pa ne žele, moramo popraviti s tem, da uredimo s posebno postavo dohodke deželnega šolskega zaloga, ki bo sozidal šolska poslopja tistim občinam, ki so do sedaj ostale na cedilu, i bo podpiral šole naj revnejših občin.

Nova (meterska) mera in utež.

(Konec.)

Uteži.

Jednota je gram; ta pa je kaj majhna teža, ker 4krat je ložej od kvintelca, zato pa tudi gram svile ali žide štirikrat manj velja, kakor 1 kvintelc, pa se je dobi tudi štirikrat manj. Taka vaga je res v navadnem življenju prelahka, a po svetu se tehtajo vsakoršne reči, zato je 1 gram tudi razdeljen v desetine, stotine in tisočine; učenjaki naj si pomagajo, kakor vedo in znajo, nam je gram prelahek, a kilogram, ali novi funt nam bolj vgaja (kilogram = 1000 gramov). A 1 kilogram ni ravno 1 funt stare vage (1 klgr. = 1.785523 ali približno $1\frac{11}{14}$ dunaj. funta) in bode tehtal 1 funt in 25 lotov po stari uteži, toraj samo 7 lotov manj kakor 2 funta, ali še bolj po domače rečeno: 1 kilogram bode vagal pol drugi funt in 1 četertino funta, toraj ne manjka do dveh funtov več, kakor 1 četertino ali 1 unco. Kilogram tehta tedaj 1 funt in 3 unce stare uteži. Ako bi bil n. pr. 1 funt mesa po 24 kr., kilogram ne bode veljal 48 kr., ker kilogram ne tehta 2 funta, ampak 1 unco manj, tedaj bode veljal 1 kilogram mesa, ker ga je le 1 funt in 3 unce = 42 kr.